

יספרא האגודה הישראלית לשיקום פסיכיאטרי (ע"ר)
ISPRA Israel Psychiatric Rehabilitation Association (R.A) ispraisrael.org.il

סיכום מאמר: מבוי סתום ביחסים שיקומיים: פרספקטיבה פסיכו-דינאמית

פרופ' חנוך ירושלמי

ישראל, 2014

Yerushalmi, H. (2014). Impasses in the relationship between the psychiatric rehabilitation practitioner and the consumer: A psychodynamic perspective. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community*, 1-14. DOI: [10.1080/02650533.2014.973387](https://doi.org/10.1080/02650533.2014.973387)

ispraisrael.org.il - אתר יספרא

סוכם על-ידי אילה פרידלנדר כץ

קריאת הסיכום אינה מהווה תחליף לקריאת המאמר המלא!

מערכות יחסים בשיקום פסיכיאטרי יכולות להתערער, באופן שמזיק להחלמה של צרכני שירותי בריאות הנפש. הדבר עלול להתרחש כאשר עובדים מקצועיים הפועלים לקידום תהליכי שיקום מורכבים וצריכים לתפקד במגוון תחומים, אינם מצליחים לזהות ולהגיב לצרכים הייחודיים המעורבים בתהליך. הדבר עלול להוביל לקרע ביחסי עובד-לקוח ולמבוי סתום בשיקום. חשוב להבחין כי היחסים בין מתמודדים לבין העובדים המקצועיים התומכים בהם בתהליך השיקום הוא מרכיב מכריע בדרכם להחלמה. באמצעות יחסים אלה העובדים יכולים להישאר מעודכנים במצבו הנפשי ורווחתו של האדם, יכולים לתווך עבור צרכנים דרישות וציפיות של המציאות הבין-אישית, הכלכלית והפיזית ויכולים לקיים עימם דיאלוג מתמשך ומשא ומתן בנוגע לתפישות, שיפוט וקבלת החלטות לגבי כיווני ההחלמה וההתפתחות האישית. צרכנים לעתים קרובות משתמשים ביחסים אלה כמודל שעל פיו ניתן לפתח יחסים דומים בטבע עם אחרים משמעותיים.

היחסים השיקומיים, ממש כמו כל מערכת יחסים טיפולית או אחרת, מעוצבים באמצעות סכמות של יחסי-עבר שהוטמעו בכל משתתף, ושיוצרות פנטזיות וציפיות בנוגע לאינטראקציות עם אחרים משמעותיים בהווה. באמצעות התבוננות על היחסים, יכולים עובדים מקצועיים וצרכנים ללמוד על השפעתן של התנסויות-עבר על יחסים בהווה. באמצעות התבוננות זו יכולים צרכנים לבחון יחד עם העובד המקצועי דרכים אלטרנטיביות לביטוי רצונות אישיים וצרכים חברתיים. בנוסף, יחסי מפתח אלה והשאיפה לשמר אותם יכולים להיות מניע חשוב עבור צרכנים להתמיד במימוש מטרות ההחלמה שלהם, כאשר ברור כי הלקוח והעובד מאוחדים סביב מטרות ההחלמה של הלקוח. לפיכך, נראה שהיקף היחסים השיקומיים והתמשכותם חשובים להחלמת הלקוח

ולתפתחותו האישית. אם יחסים אלה מתערערים או אם יש איום על קיומם, חיוני לזהות את הסיבות לכך ולפעול על מנת לתקן את הקרעים שנוצרו.

ספרות מחקרית ותיאורטית מגוונת בחנה חסמים ביחסים טיפוליים עם אנשים עם מחלות נפש, כמו גם דרכים לפתרונם והשבת המשכיות הקשר. ספרות זו שואבת בעיקרה מתחומי הפסיכולוגיה ההתפתחותית ופסיכולוגיית-העצמי (Self psychology). הבנות תיאורטיות וקליניות אלה רלוונטיות גם, לפחות במידה מסוימת, ליחסים בין עובדים מקצועיים לבין לקוחות בשיקום פסיכיאטרי. זאת משום שיחסים אלה מתבססים על העצמת האדם הנעזר ושואפים לקדם את התפתחותו האינדיבידואלית. לעובד ביחסים אלה יש אחריות גדולה יותר מאשר ללקוח על יצירת הקשר ושימורו, על אף ההדדיות שעשויה להתקיים ביניהם ושאפתם לשוויון. יחסים אלה מבוססים על יצירת אווירה בטוחה ועל האפשרות המתמשכת לבחינה רפלקטיבית של היחסים על מנת להמשיכם, במטרה להשיג צמיחה אישית ורווחה נפשית עבור הלקוח. ייחודיות היחסים השיקומיים מובילה לאפשרות של חסמים, אך גם יוצרת הזדמנויות רבות לצמיחה אישית של המשתתפים.

מאמר זה נכתב בישראל, שבה מתמודדים המוכרים במערכת בריאות הנפש מקבלים "סל שיקום" הכולל תקציבים המיועדים למטרות שיקומיות בתחומים שונים. במסגרת זו, עובדים מקצועיים בבריאות הנפש שהוכשרו בשיטות התערבות שיקומיות, מלווים את לקוחותיהם בתהליך ההחלמה.

התרחשותם ופיתרתם של מצבי מבוי סתום ביחסים טיפוליים

לכל יחסים דיאדיים יש את אופיים הייחודי, המטפח את הוויסות העצמי של שני המשתתפים ואת יכולתם לארגן ולתת משמעות לתגובותיהם הרגשיות. אחד המאפיינים העיקריים של מערכת היחסים הוא סגנון התקשורת בין שני המשתתפים. מאפיינים אחרים יכולים להתבטא בדרכים שבהן שני המשתתפים מבטאים את צרכיהם ואת מצבם הנפשי. מאפיין מרכזי של כל מערכת יחסים הוא הדרך שבה המשתתפים מתמודדים עם מצבים שבהם מופרת ההרמוניה וההתאמה ביניהם ונוצר איום על היחסים, והדרך שבה הם בוחרים להתמודד עם האיום הזה ולהשיב את ההרמוניה ליחסים. חשוב לציין כי סוג זה של פתרון ביחסים דיאדיים לרוב אינו נוגע רק להשבת המצב לקדמותו, אלא גם כולל ערך התפתחותי חשוב לכל אחד ממשתתפי הדיאדה, במיוחד אם התנסו בעברם עם קרע ביחסים. מבוי סתום ביחסים מוקדמים התרחש כאשר הסביבה הקרובה לא הייתה קשובה לצרכים של הילד המתפתח, ולא הצליחה לפתור את השברים שנוצרו בעקבות כישלונות אלה. גילוי מקורם של השברים שאדם חווה והבנה כיצד הם משפיעים על שברים עכשוויים, יאפשרו לכל אחד מחברי הדיאדה לקחת יותר אחריות על מצבים בין-אישיים של מבוי סתום המתרחשים בקשר.

כיצד יכולים מצבים אלה של מבוי סתום להיפתר? מחקר התפתחותי פסיכו-דינאמי מראה שמערכות יחסים אינטימיות מווסתות באמצעות מודלים פנימיים של עבודה המתקיימים בתודעה של כל אחד מחברי הדיאדה. מודלים אלה מבהירים לאדם מה מניע אנשים בסביבתו לפעול, ובאמצעותם הוא מכיר את תודעתם של אחרים. מודלים אלה מאפשרים לאדם ליצור תכנית פעולה כדי לפתור הידרדרות ביחסים עם אדם אחר. המקום הטוב ביותר לטפח בו את היכולת לפתח מודלים אלה על תודעתם של אחרים ובו זמנית ללמוד על המודלים שלהם עצמם,

הוא בפסיכותרפיה. יחסי מטפל-מטופל מתפתחים דרך תנועה מתמשכת אך לא ליניארית של התאמות, תקלות, משברים ותיקונים. הסתכלות משותפת של מטפל ומטופל על האינטראקציה שלהם יכולה לפתח מיומנות נפשית חשובה שתעזור למטופלים לפתור מצבים של מבוי סתום ביחסים עם אחרים משמעותיים ותעזור לקדם את מטרותיהם הבין-אישיות. היחסים הטיפוליים אינם רק מוגנים ובטוחים, אלא כוללים דיאלוג מתמשך של חקירה. בזכות הכשרתו, למטפל מיומנות גבוהה ביכולת להכיר את תודעתו של המטופל ובשימוש ברפלקציה כדי להבין תהליכים בין-אישיים מורכבים המתרחשים בטיפול. על מנת לנהל מצבי מבוי סתום באינטראקציה הטיפולית, מטפלים צריכים לכלול את המטופל בתהליך, כדי להבהיר כיצד נכשל המטפל באמפתיה, באופן שהוביל לקרע ביחסים; במילים אחרות, לזהות מאיזה מצרכי הפסיכולוגיים של המטופל התעלם המטפל, בגלל חוסר אמפתיה כלפי החוויה של המטופל. התעלמות זו מצרכי של המטופל כתוצאה מחוסר מכוונות מלאה והולמת, יכולה להוביל לשבר טראומטי ביחסים הטיפוליים, אשר משחזר כשלים דומים של דמויות הוריות בעברו של המטופל. כישלונות-עבר אלה יצרו ציפיות שליליות ביחסים אצל המטופל, אשר כדי למנוע את הופעתם מחדש, יאמץ לעתים קרובות התנהגויות כמו התעלמות, הגנה עצמית מופרזת, אנטגוניזם, נסיגה לתוך העצמי וחוסר גמישות. מטפלים ומטופלים צריכים לגלות ולהבין את תגובותיהם ההדדיות, המתבססות על ציפיות שליליות מעברם שפלו אל היחסים הטיפוליים.

ניהול טוב של מבוי סתום ביחסים מושג רק כאשר מטפלים לוקחים אחריות ומכירים בכשל האמפאתי שלהם כלפי מטופלים. רק אז יכולים מטופלים לקחת גם הם אחריות דומה על תרומתם להתפתחות המבוי הסתום. אם הבהרה זו מצליחה, יחסייהם יוכלו לכלול הרבה יותר חיבה, הערכה, תמימות-דעים ונחוחת הדדית בעתיד. פתרון מוצלח של מערכות יחסים יוצר חוויות-יחסים דומות וציפיות חיוביות במטופלים, אשר יעשירו את חייהם. פתירת מצבים של מבוי סתום ביחסים הטיפוליים מעצימה את תחושת האמינות (trustworthiness) והביטחון, מגבירה את תחושת החוסן של החוויה הפנימית ומחזקת את דימויים העצמי של שני המשתתפים. היא גם משפרת את אמונתם של מטופלים ביכולתם שלהם לפתור קרע ביחסים, כאשר הם מזדהים עם מיומנויות ואסטרטגיות שבהן השתמשו מטפלים לניהול כשלים אמפאתיים. לפיכך, המטופלים לומדים להפנים היבטים מהותיים ובריאים של דמות המטפל.

התרשותם ופתירתם של מצבי מבוי סתום ביחסים שיקומיים

ספרות השיקום הפסיכיאטרי מייחסת חשיבות עליונה לאיכותם של יחסים שיקומיים המכבדים את הצרכנים ונתפרים לצרכיהם ושאיפותיהם. יחסים אלה משרתים כבסיס והמוקד של תמיכה בתהליך ההחלמה. יחסים שיקומיים חזקים דורשים מיומנות גבוהה מהעובד המקצועי, אך בראש ובראשונה הם מעידים על רצונו העמוק של האדם לשתף פעולה בנתיב הקשה והמורכב הזה. עדויות ממקור ראשון של מתמודדים מתארות את מרכזיותם של יחסיהם עם עובדים מקצועיים, והמידה שבה הם משפיעים באופן בולט על קידום תהליך ההחלמה. באופן הפוך, היא גם מראה כי יחסים יכולים לסכל באופן ממשי את תהליך ההחלמה, יכולים לפגוע בדימוי העצמי של צרכנים ולהוביל לתחושת חוסר אונים, השפלה, אפאתיה ויאוש. לפיכך, חשוב מאוד לבחון, כפי שנחקר בתחום הפסיכותרפיה, כיצד נוצרים קרעים ביחסים השיקומיים וכיצד הם ניתנים לפתרון. חקירה זו יכולה להיות בעלת השלכות חשובות לציפיותיהם של אנשי מקצוע ושל צרכנים מיחסים

אלה ולמוטיבציה שלהם להמשיך ולהתאמץ למען התקדמותם. לבחינת נושא זה ומשמעותו עבור השיקום, נצביע על כמה היבטים ייחודיים של היחסים השיקומיים, המשפיעים על אופיים והתפתחותם.

א. תהליכי שיקום של אנשים עם מוגבלות דורשים מאמצים משולבים של כמה סמכויות בקהילה, כל אחת מהן תורמת את חלקה לתהליך השיקום וההחלמה. הקשר בין עובד השיקום והלקוח הוא רק אחד מתוך מגוון של קשרים בקהילה ובשירותי בריאות הנפש. עובדה זו משפיעה על טבע התפתחותו של הקשר, אפילו אם זהו הקשר המרכזי ביותר או החשוב ביותר. ריבוי הסמכויות הטיפוליות לעתים יוצר פיצול (split) בין קשרים, העלול לגרום לצרכנים ליצור מחד אידיאליזציה של אחת מהדמויות התומכות ומאידיך לראות אותה כמזיקה באופן מוגזם. כך פיצול עלול לסבך או לעכב את תהליך השיקום, בעיקר כאשר אין תקשורת מתמשכת בין סמכויות התמיכה השונות. מצד שני, במצב של שיתוף פעולה וקשרים בין סמכויות העזרה, ריבוי הקשרים והמגוון שלהם יכולים לאפשר פעילות שיקומית משולבת ואינטנסיבית, המכסה תחומים רבים ומגוונים בחייו של הלקוח.

ב. שיקום פסיכיאטרי לרוב מתמשך לאורך תקופה ארוכה והמשימה המקצועית של העובדים היא יותר רב-מקצועית מאשר בטיפול. היא כוללת התערבות מניעתית מתמשכת ונגישות גבוהה של שירותי הקהילה. בנוסף, המשימה המקצועית כוללת התמודדות מתמשכת עם סטיגמה המופנית כלפי צרכנים, העלולה לגרום למצוקה, לפגוע ברווחה הנפשית, להוביל לדימוי עצמי ירוד ולפגיעה בתחושת המסוגלות ולהפחית את סיכויי ההחלמה. בשל מגוון המשימות, אנשי שיקום נאלצים לנהל את המפגשים המקצועיים עם צרכנים במיקומים שונים, כגון מחלקה סגורה בבית חולים פסיכיאטרי, מרכז קהילתי לבריאות הנפש, מגוון מסגרות שיקום, בביתו של הלקוח וכד'. להיעדר הקביעות יש ללא ספק השפעה על התפתחות היחסים השיקומיים, אופיים ושמירתם לאורך זמן.

ג. צרכנים לעתים קרובות נכנסים ליחסים שיקומיים במצב חלש הרבה יותר לעומת מטופלים בפסיכותרפיה שאינה חלק מהחלמה ממחלת נפש. הדבר תלוי בהיסטוריה הטראומטית של המחלה ושל פגיעה חברתית ומוסדית, העלולה לגרום למצוקה ולפגיעה בתפקודם החברתי והתעסוקתי. כל אלה עשויים להוביל צרכנים לאמץ עמדות פאסיביות של תלות, הגורמות לקשיים במתן עזרה ותמיכה. מאפיינים אלה של יחסים שיקומיים עשויים להתיש את אנשי המקצוע, הנדרשים להיות נוכחים ולהיענות למטופל הרבה מעבר לזמן המוקצה בפגישות הרגילות. יתירה מזאת, לעתים אנשי מקצוע מפתחים עמדה שלילית בגלל שחיקה שנובעת ממפגש יומיומי עם בעיות וצרכים מרובים ומשום שהם תופשים עבודה שיקומית כבלתי מתגמלת וחסרת יוקרה מקצועית.

ד. למרות המטרה של יצירת מערכת שיקום תומכת ומכוונת-החלמה עבור צרכנים, המלווה ביחסים מקצועיים טובים, קשה לאנשי מקצוע וללקוחותיהם להסכים על מטרות התהליך המקצועי, שלא כמו ביחסים טיפוליים. מחקר בנושא זה הבהיר כי בשל הפער הגדול בתפישות של צרכנים ואנשי מקצוע לגבי מטרות השיקום, ברוב המקרים היו אלה המטפלים שקיבלו לבסוף החלטות עבור לקוחותיהם. הצרכנים עצמם קיבלו החלטות רק במקרים מעטים ובמקרים מעטים אף יותר ההחלטות התקבלו במשותף על-ידי שני הצדדים. מצב עניינים זה מציב אחריות כבדה על אנשי המקצוע, ומפחית עוד יותר את האיזון בין עובדים לבין צרכנים.

האפשרויות להתפתחות של כשל אמפאתי ביחסים שיקומיים נקשרות לתחומים הרבים של אינטראקציה בין צרכנים לבין עובדי שיקום ולמגוון האתגרים שהוזכרו. קשיים ביחסים יכולים להתפתח כאשר אחד מערוצי הקשר אינו מקבל תשומת לב הולמת מצד העובד. הדבר מתרחש דרך חוסר ערנות של העובד המוביל להתעלמות מצרכיו של הלקוח. כשל אמפאתי כזה עשוי לכונן הבנייה מחדש של ניסיונות מרים קודמים שבהם הסביבה כשלה בהיענות לצרכיו המגוונים והמורכבים של הלקוח.

דוגמא

להלן תוצג דוגמא של יחסים שיקומיים חיוביים ומושכים שהתערערו, המבהירה כיצד חסמים כאלה יכולים להתרחש ביחסים שיקומיים ומדגימה את תפקידו של העובד המקצועי בפתרוןם. התערערות היחסים במקרה זה הייתה תוצאה של אירועים חיצוניים. עם זאת, הקרע התרחש בעיקר בשל חוסר רגישות מצד העובדת בתגובתה לאירועים אלה: מתואר לקוח המועסק בחנות במסגרת תעסוקה נתמכת, שהתקדם לעמדת מנהל משמרת ותפקד היטב. משבר שנוצר בעקבות אירוע של גניבה בחנות הוביל לנסיגה בתפקודו בעבודה ובמצבו הנפשי. הלקוח חווה תחושות קשות של בדידות, נסיגה חברתית, חרדה ונסיגה לדפוסים בעייתיים של שימוש באלכוהול. הוא הפסיק לבוא לעבודה וניתק קשר עם עובדת השיקום. במצב שנוצר נפגעה יכולתו להתמודד בצורה הולמת עם המציאות הפנימית ועם המציאות החיצונית. הוא חש מאוים בסיטואציה ומצא עצמו מדמיין את הגרוע מכל, בשל הצפת זיכרונות טראומטיים שנגעו להסתבכות עם רשויות החוק בעברו. זיכרונות אלה העלו תחושת חוסר אונים וקורבנות. בנוסף, הלקוח איבד באופן זמני את יכולתו להבחין בין חשד מרוחק לבין האשמה כלפיו או רצונם של אחרים לפגוע בו או לנקום בו, על אף חפותו. חרדה נוספת התעוררה בשל הצורך הגובר והתלות שלו בסיוע חיצוני, אשר איים על עצמאותו ועל האוטונומיה שלו. דווקא בסיטואציה זו של צורך ומצוקה שחוה הלקוח, התרחש כשל אמפאתי מצד העובדת המקצועית, שלא הצליחה בזיהוי מוקדם של עוצמת המצוקה וגודל הצורך. כך הלקוח ניתק עימה את הקשר ולא הופיע לעבודה.

לאחר ימים אחדים העובדת הצליחה להיפגש עימו והסבירה כי שגתה באופן שבו התייחסה לאירוע ובכך שלא הבינה בזמן את רגישותו המיוחדת למצב שנוצר בעבודה. הלקוח חש הקלה עצומה כאשר שמע את ההבהרות לגבי האירוע המציאותי וכן את הודאתה בכך שלא השכילה להבין את תגובותיו ואת צרכיו, והאופן השגוי שבו טיפלה בכל האירוע. הוא חש הקלה להבין שהוא לא לבד בסיכון לעשות טעויות של שיקול דעת, אלא אפילו העובדת המקצועית שאותה הוא תופש כחזקה ומנוסה, אינה חסינה בפני טעויות. העובדת הציעה כי כעת ניתן להבין את עוצמת התגובה של הלקוח כתוצאה של חרדה, כאשר נעלם מעבודתו והפסיק את התקשורת עימה. היא הבטיחה להסביר את עמדתו למנהל העבודה והציעה לארגן התייעצות עם הרופא, כדי לשקול את הטיפול התרופתי בהתמודדות עם המצב הסוער העכשווי וכדי לעזור לו לשוב לאיזון רגשי ותפקודי. היא גם הבטיחה להיפגש עם משפחתו כדי לחזק אותם ולהנחותם כיצד לסייע לו, והציעה ללוות אותו למקום העבודה כשירגיש מוכן לכך. בעקבות פגישתם יזמה העובדת כמה שיחות עם אנשי צוות השיקום, עם מנהל העבודה, עם הרופא ועם משפחתו של הלקוח. היא סיפרה על קשייו העכשוויים ונעשתה חשיבה משותפת כיצד ביכולתם לסייע להשיב את האיזון לחייו ולמסלול ההחלמה שלו.

סיפור זה מדגים כיצד מבוי סתום עם מרכיבים טראומטיים התרחש בנתיב ההחלמה של הלקוח. מבוי סתום זה הוביל לתפקוד בעייתי, כאשר פגע בשיפוט המציאות של הלקוח כמו גם ביכולתו לוות את החרדה שלו. כתוצאה מכך, הוא נסוג מהישגים שיקומיים חשובים ושב לדפוס התמודדות בעייתיים מעברו, אשר העמידו בסיכון את המשך העסקתו ואת היחסים הממושכים עם עובדת השיקום. דפוס התמודדות בלתי מסתגלים אלה כוללים שתיית אלכוהול ונסיגה חברתית, חוויה של מצוקה רגשית גדולה ופגיעה ניכרת בתחושת הערך העצמי. בנוסף, תחושת המציאות ובוחן המציאות נפגעו באופן בולט וגרמו לו לחוש מאוד בודד ומפוחד.

מסקנות

עובדים מקצועיים בבריאות הנפש צריכים להקדיש תשומת לב והשקעה רגשית בשימור וחיזוק היחסים המקצועיים עם לקוחותיהם. האירוע שתואר הוא אופייני למקרים דומים, יותר או פחות דרמטיים, של קרע ביחסים של הלקוח עם קהילת השיקום ועם העובד המקצועי. במקרים אלה, יש צורך לחפש דרכים להשיב את היחסים על כנם, לחזק אותם ואפילו לצמוח מן השבר. נצביע על שלושה סוגים של כשלים אמפאתיים ביחסים שיקומיים:

א. הכשל בזיהוי הצורך של הלקוח בחיזוק תפישת המציאות: תפישת המציאות עשויה להיות חמקמקה עבור צרכנים בשל תהליכים פתולוגיים. סימפטומים פסיכיאטריים ובפרט פסיכוזה פעילה, עשויים לפגוע בתפישת הנורמאלית של המציאות וליצור אשליות של מציאות חלופית. עובדי שיקום צריכים תמיד להיות רגישים לצרכים של הלקוח בהערכת המציאות, המושפעת מתהליכים פתולוגיים או משינויים בסביבה. צרכים אלה עשויים לגרום למצוקה בשל אובדן ביטחון בבוחן המציאות. הדבר עלול לגרום לקושי במשימת ההפרדה בין עולם פנימי לבין עולם חיצוני, המשותפת לכלל האנשים, אך קשה יותר עבור אנשים עם מחלות נפש.

ב. כשל בהגנה על לקוחות מפני עוינות מצד הסביבה החברתית בגלל חריגותם ובשל הפרה או איום בהפרה של כללים חברתיים: מחקרים רבים חשפו את העוינות כלפי מתמודדים, הנראית בסטיגמה עיקשת והשלכותיה על חייהם של צרכנים: תחושת מצוקה, רווחה נפשית ירודה, פגיעה בדימוי העצמי ובתחושת המסוגלות והפחתת סיכויי ההחלמה. עוינות כלפי מתמודדים עלולה להטיל צל על יחסיהם עם העובד המקצועי, אם הוא אינו מצליח בזיהוי והגנה על הלקוח מפניה. עובדים עשויים להתעלם מעוינות של הסביבה כלפי לקוחות בשל הקושי שלהם עצמם או הרגשת חוסר אונים או ייאוש בתהליך השיקומי.

ג. כשל בזיהוי הצורך של הלקוח להישען על העובד המקצועי, המוביל למצבים גרסיבים בתהליך השיקומי: נסיגה זו היא חזרה לתפקוד שאפיין תקופות קודמות של חוסר בשלות, הכוללת גישה ילדותית כלפי האחר, המנוגדת לתפקוד בוגר, לצמיחה ואינדיבידואציה. לכן, נסיגה עשויה למעשה לגרום להגברת המוגבלות הנפשית והחברתית ולסטגנציה. הצורך בתלות בעובד השיקום נובע מהמוגבלות הפסיכיאטרית ומצורך בתיווך של העובד בין הלקוח לבין הסביבה. התעלמות מצרכים אלה עלולה לגרום ללקוחות לחוש בודדים וחרדים.

מן הצד השני, עובדי שיקום עשויים להתקשות בזיהוי הצורך בספרציה-אינדיבידואציה, שעשוי לעלות ספציפית מתוך החרדה שנגרמת בשל צורך בתלות והמשאלה לנסיגה. צרכים אלה מתבטאים בשאיפה לאוטונומיה, לקבלת החלטות עצמאית ולאחריות אישית. כשל מצד עובדים מקצועיים לזהות צרכים אלה עלול לגרום לצרכנים להרגיש בלתי מובנים ולחוש שממעייטים בערכם, ועשוי לפגוע במוטיבציה להחלמה וכך למנוע אפשרות של שיתוף פעולה הרמוני.

הופעתם ופתירתם של כשלים ייחודיים אלה שאופייניים ליחסים שיקומיים, מגבירים את הסיכון לשבר בתהליך השיקום וההחלמה של צרכנים. יחד עם זאת, אין ספק כי אם העובדים מכירים בכשלים אלה ולוקחים אחריות על יכולתם לזהות ולהגיב לצרכי הלקוחות, הדבר יכול לקדם באופן ניכר את היחסים השיקומיים ואת תהליך ההחלמה. הכרה של העובדים באחריות זו יכולה לתקף את הרגשת הלקוחות ואת תפישתם ביחס למציאות הבין-אישית. יתירה מזאת, ביכולתה לשמש כמודל לצרכנים לרפלקציה על אירועים בין-אישיים שבהם יש להם חלק וללקיחת אחריות אישית הולמת, המקדמת את מערכות היחסים שלהם ואת הצמיחה האישית.